

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У ХХІ столітті завершується індустріальна фаза розвитку людства, що домінувала у часи нової і новітньої історії. В її рамках виникали, розвивалися і зникали локальні цивілізації і культури. Нині формуються умови для глобальної інтеграції, риси якої окреслюються на сьогодні переважно як техногенні, одночасно маючи очевидну гуманістично-ноосферну спрямованість.

«Декларація тисячоліття» ООН започаткувала пошук шляхів і управлінських моделей спрямування цивілізаційних і міжкультурних процесів на вирішення новітніх глобальних викликів. Зокрема, як альтернатива накопиченню капіталу у якості кінцевої мети будь-якої економічної діяльності визначається загальне благо людей. Формується нова етика в економіці, яка нівелює суперечності домінуючої до останнього часу ідеології споживацтва, характерні для капіталізму вільного ринку і глобалізації неоліберального типу. З огляду на це, переборювання кризових явищ орієнтується нині не на здійснення діяльності за принципом «знищ сусіда», а на міжнародну співпрацю у виробітку консолідованого економічного курсу, зближення країн і народів, розвиток єдиного економічного та інформаційного простору в планетарному масштабі, інтенсивний обмін знаннями і технологіями. Нинішня цивілізація у наступному десятилітті, як свідчать виконані під егідою МВФ і представлені у січні 2011 р. на Давоському форумі дослідження, матиме два найбільших ризики – економічну нерівність і збої глобального управління. Вони визначені як парадокс ХХІ століття, тому що з посиленням інтеграції у світі посилюється і сегрегація.

У ХХ і першому десятилітті ХХІ століття зростає увага представників економічної науки у вирішенні проблем використання цивілізаційних і міжкультурних факторів для цілей успішного ведення бізнесу, розвитку національних економік та формування нового світового ландшафту для здійснення фінансових і торговельних відносин. Більшість досліджень орієнтовані на мікрорівень і розвиваються в рамках моделей міжнародного і міжкультурного менеджменту та маркетингу. Суттєві доробки мають праці і лауреатів Нобелівської премії з економіки Дж. Акерлофа, І. Ауманна, А. Бергманна, В. Вікрі, О. Вільямсона, П. Кругмана, Д. Мірлліс, Е. Остром, А. Сена, М. Спенса, Дж. Стігліца, Т. Шеллінга. Широке визнання отримали

праці західних економістів В. Д. Гудикунста, Дж. Д. Деніелса, Ф. Котлера, М. Портера, М. Лі. Х. Радеба, Д. А. Рікса, Ф. Р. Рута, Ф. Тромпенаарс, Г. Хофстеде С. Шролл-Махл, та інших.

Разом з тим, в останні роки низка оригінальних досліджень започаткована і виконана українськими науковцями, які фундаментально підійшли до вирішення проблеми цивілізаційного і культурного напрямків в аспектах економічного розвитку. Це роботи О.Г. Білоруса, Л.Л. Антонюк, В.С. Будкіна, І.В. Бураковського, В.А. Вергуна, Ю.Г. Козака, А.М. Колота, Д.Г. Лук'яненка, З.О. Луцишин, Ю.В. Макогона, Т.В. Орехової, Ю.В. Павленка, Є.Г. Панченка, Ю.М. Пахомова, А.М. Поручника, А.А. Мазаракі, В.Є. Новицького, Є.В. Савельєва, С.В. Сіденко, В.Р. Сіденка, А.С. Філіпенка, О.Б. Чернеги, В.І. Чужикова, О.І. Шниркова, С. І. Юрія.

Проте розробки проблем міжнародного менеджменту, орієнтовані на цивілізаційні і міжкультурні виклики, залишаються переважно поза сферою наукових досліджень. Уточнення його економічної суті, виявлення тенденцій і закономірностей, формування концептуальних підходів до забезпечення процесів розробки нових форм і методів для використання у мікро- та макроекономічних сферах, а також у регулюванні інтеграційних зв'язків – це напрями, що вимагають концентрації зусиль дослідників світової економіки і міжнародних економічних відносин. Потребують подальшого розвитку: цивілізаційно-культурні засади глобальної економічної інтеграції; теорія і методи менеджменту глобального простору; тенденції організаційних перетворень ТНК; економіки міжкультурних процесів.

Отже, комплексне дослідження цивілізаційних і міжкультурних вимірів менеджменту глобальної економічної інтеграції є актуальним як у теоретичному плані, так і з точки зору використання його результатів у практиці. Цим обумовлювався вибір теми дисертаційної роботи, визначення її мети і завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно з планом науково-дослідних робіт Тернопільського національного економічного університету. Основні положення й висновки дослідження відображені в таких науково-дослідних темах: «Розробка концептуальних аспектів розвитку нової економіки в Україні» (державний реєстраційний номер 0103U007683), наукове керівництво якою здійснювала автор – визначено підходи до створення нового світового економічного порядку та запропоновано заходи щодо формування нової економіки в Україні; «Проблеми міжнародної економіки та перспективи входження України в європейську економічну систему» (державний реєстраційний номер 0103U003580) – визначено міжцивілізаційні чинники і рушійні сили європейської інтеграції та тенденції організаційних перетворень у транснаціональному бізнесі; «Новітні тенденції розвитку світової економіки» (державний реєстраційний номер 0107U012233) – здійснено порівняльний аналіз цивілізаційно-культурних детермінантів глобального менеджменту,

виявлено й обґрунтовано методи формування довіри в системі міжнародних економічних і фінансово-кредитних відносин України; «Теоретико-методологічні основи і практичні підходи формування нового світового економічного порядку та забезпечення національних інтересів України» (код КПКВ 2201020) – здійснено наукові розробки щодо формування світоцивілізаційної структури світової економіки та обґрунтовані пропозиції, які орієнтовані на включення України у глобальне управління як впливового міжнародного гравця.

Мета і завдання дослідження. Враховуючи актуальність та ступінь наукової розробки проблеми, в дисертаційній роботі визначена мета, яка полягає у формуванні теоретико-методологічних засад дослідження гуманітарних факторів економічного прогресу, виявленні тенденцій розвитку систем управління цивілізаційними і міжкультурними відносинами у світовій економіці та розробці комплексу методів міжнародного менеджменту у цій сфері.

Для досягнення визначеної мети були поставлені та вирішені такі завдання:

- оцінити особливості впливу світового суспільного розвитку та досягнень економічної теорії у ХХ столітті на формування глобального цивілізаційного ландшафту для визначення напрямків удосконалення глобального управління;
- систематизувати і розвинути теорії формування глобального цивілізаційного простору у ХХІ столітті для побудови систем міжнародного менеджменту наддержавного, макро- і мікроекономічного рівнів;
- з'ясувати ключові поняття міжнародного і міжкультурного менеджменту як передумови його подальшого розвитку;
- виявити новітні тенденції у вимогах до менеджерів ТНК, що є представниками різних країн та культур, які дозволять обґрунтувати підходи до управління персоналом у багатонаціональних компаніях;
- виявити та розкрити зміст фактору культури у світовій економіці та розвинути механізм його дії в системі інтеграційних процесів;
- обґрунтувати концепцію формування довіри в системі міжнародних економічних та валютно-фінансових відносин як важливої складової формування нової цивілізації;
- проаналізувати класичні та неокласичні теорії зовнішньої торгівлі і сформулювати комплекс методологічних прийомів щодо управління материнською і дочірньою компаніями на іноземному ринку;
- ідентифікувати та систематизувати методологічні підходи до організаційних перетворень і менеджменту персоналу іноземного підприємства;
- окреслити концептуальні положення економіки міжкультурних процесів у моделі міжкультурного менеджменту;

- обґрунтувати методи міжкультурного менеджменту в контексті культурних відмінностей, мотивації та діяльності інтернаціональних команд.

Об'єктом дослідження є глобальні процеси розвитку світового господарства як цілісної системи.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні аспекти міжнародного менеджменту в контексті цивілізаційних і міжкультурних вимірів.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження базується на використанні принципу єдності теорії і практики, прогнозуванні розвитку економічних процесів на основі методу наукової абстракції. Для досягнення мети і розв'язання завдань дисертаційної роботи були використані наступні методи наукового дослідження соціально-економічної асиметрії глобального розвитку: аналізу і синтезу (для дослідження сутності глобальної економічної інтеграції, діалектики та характеру її впливу на світовий економічний розвиток); статистично-економічні (для аналізу тенденцій розвитку світової економіки, оцінки зміни цивілізаційних форм розвитку, визначення ефективності використання методів міжнародного і міжкультурного менеджменту); системного підходу (для обґрунтування концептуальних основ цивілізаційних і міжкультурних вимірів міжнародного менеджменту); індукції, дедукції, порівняння і систематизації (для аналізу сутності понять міжнародного та міжкультурного менеджменту і розвитку міжнародного підприємництва); інституціональний метод (при дослідженні цивілізаційно-культурних факторів глобального менеджменту та регуляторів формування нового світового економічного порядку); історико-логічний (для виявлення генезису та еволюції становлення нового економічного порядку, обґрунтування концепції зростання фактору довіри у системі міжнародних економічних і фінансово-кредитних відносин); наукової абстракції (для прогнозування розвитку глобальних економічних процесів); єдності теорії і практики (для розвитку методів міжнародного та міжкультурного менеджменту).

Інформаційною базою дослідження слугували праці вітчизняних і зарубіжних вчених, нормативно-правові та статистичні матеріали Кабінету Міністрів України, Державної служби статистики України, Національного банку України, СОТ, Світового банку, МВФ, сайти періодичних видань, власні дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у концептуальному вирішенні на теоретико-методологічному рівні проблеми становлення міжнародного менеджменту у сфері цивілізаційних і міжкультурних відносин та розробці системи прикладних методів супроводження цих процесів як на мікро- і макроекономічних рівнях, так і в системі наддержавного управління.

Нові наукові положення, отримані особисто автором, які виносяться на захист, полягають у тому, що:

вперше:

- запропоновано нову концепцію менеджменту у системі міжнародних економічних відносин, яка враховує цивілізаційні та міжкультурні процеси і відносини в рамках якої обґрунтовано, що організація і методи управління на всіх рівнях національних і світової економік мають формуватися на досягненнях локальних цивілізацій, перш за все євроатлантичної як лідера в останні століття, які поступово стають здобутками загальнолюдської цивілізації; доведено, що в умовах глобалізації належить суттєво посилити в управлінських процесах роль культурного фактора порівняно з примітивним переслідуванням особистої користі та переоцінкою можливостей ринку і численних ринкових методів господарювання, усвідомлюючи, що культурно-цивілізаційні фактори позначаються на результатах економічного розвитку не миттєво і не у короткостроковій перспективі;

- введена категорія довіри, яка виражає умови: надійного функціонування ринку фінансово-банківських ресурсів, стійкості валютних курсів, зменшення необхідних для бізнес-процесів обігових коштів, оптимізації витрат на страхування ризиків і антикризові заходи; довіра стає важливою складовою формування нового економічного порядку з огляду на перетворення світової економіки у складну інтегровану систему в умовах глобалізації і регіоналізації, інтернаціоналізації і транснаціоналізації виробництва. Ігнорування класичною та неокласичною економічною теорією цієї проблеми пояснюється тим, що фактор довіри в минулі часи не справляв значного впливу не тільки на світову та національну економіку, а й на економіку підприємства. Обґрунтовано, що чим нижче довіра на ринку, тим раціональнішими і стриманішими стають його учасники навіть тоді, коли доцільно рішуче діяти, що зрештою призводить до зниження темпів економічного зростання, а при збільшенні масштабів недовіри – до кризи;

- обґрунтовано авторську концепцію міжнародної політичної економії. До предмета цієї науки віднесена посткапіталістична система як глобальна мережа органічно пов'язаних між собою національних економік, що трансформуються у економіку знань і перетворюють останні у домінуючу форму багатства. Міжнародна політекономія повинна вивчати закони системного розвитку «реальної» і «паперової» економік в умовах глобалізації. Одним із аспектів досліджень міжнародної політичної економії має стати міжнародна податкова система як певна структура майбутнього світового уряду. Міжнародна політична економія має особливу увагу приділити проблемам функціонування віртуальних грошей, емісія яких набирає швидких обертів;

удосконалено:

- теоретико-методологічні основи створення систем підприємництва на міжнародному ринку; вони включають теорії міжнародного менеджменту, разом із постмодерністськими, а саме стратегії інтернаціоналізації та трансферу ресурсів у багатонаціональному вимірі; концепції феномену концентрації часу; ресурсоорієнтовану теорію ТНК; теорії глобального змагання, операційної

гнучкості, глобалізації культурної різноманітності, індивідуалізації рекомендацій і різноманітності форм спільних підприємств, що орієнтовані на створення стратегічних альянсів і стратегії «hit-and-run»;

- загальнометодологічні підходи до менеджменту персоналу на іноземному дочірньому підприємстві та ТНК, відмінність яких полягає у тому, що міжнародний менеджмент роботи з персоналом включає мотивацію, управління і розвиток працівників країни перебування; технології використання маркетингу у міжнародному і міжкультурному менеджменті, на основі використання методів маркетингової комунікації і продуктової політики. Для оцінки соціально-культурного середовища маркетингу виділені соціально-організаційний (сім'я, соціальне розшарування, вплив лідера), демографічний (структурні характеристики населення: вік, розмір доходу, професія, національність, віросповідання) і нормативний виміри (система суспільних цінностей і норм, моделі поведінки) з урахуванням визначення ролі субкультури;

отримали подальший розвиток:

- розвиваючи теоретичні розробки, здійснені під егідою Міжнародного валютного фонду і Світового банку, виокремлено найважливіші події і фундаментальні ідеї, що представляють собою основу становлення нової фази цивілізаційного розвитку XXI століття. Серед них виділені: крах системи планової економіки в СРСР і ЦСЄ; економічні реформи в Китаї та Індії; експортоорієнтовані стратегії економічного зростання у Східній Азії; нагромадження величезних валютних резервів у країнах, що розвиваються; формування у розвинутих країнах боргової та ігрової економіки; світова фінансова та економічна криза; енергетичні війни в Європі; самопроголошення Великої двадцятки. Показано, що становлення нового цивілізаційного ландшафту міжнародної економіки у науково-теоретичному аспекті визначатимуть: розвиток міжнародної політичної економії як нового наукового напрямку; забезпечення відповідальної глобалізації; здійснення збалансованого економічного розвитку на основі великої кількості полюсів зростання; глокалізація; теорія достатку і домінування середнього класу; перехід влади без опору у великих фірмах від акціонерів до найманих менеджерів («техноструктури») і посилення ролі кваліфікованого персоналу порівняно з власниками капіталу; розширення сфери використання планових методів і паралельне з ринковими їх існування; формування нового світового економічного порядку і світового уряду;

- розкриття змісту категорії «життєвий цикл цивілізації», яку визначено як системний соціально-економічний розвиток у ланцюжку «генезис (виникнення) – зростання – надлом – розпад». Показано, що нині на фазі зростання є євроатлантична цивілізація, яка спромоглася найповніше увібрати в себе досягнення інших цивілізацій та розвинути власну прогресивну основу; вона є лідером у продукуванні нових знань і форм розвитку економічних відносин та виробництв, ставши центром розгортання інтеграційних процесів. У напрямку

євроатлантичної цивілізації трансформуються інші, тому що засвоєння її досягнень є умовою виходу з соціально-економічної периферії;

- методологія становлення міжнародного і міжкультурного менеджменту як галузей знань. Доведено, що предмет міжнародного менеджменту в умовах глобалізації повинен включати не тільки ТНК та підприємства, що займаються міжнародною діяльністю, а й вирішення комплексу проблем економічних відносин на макро-, мезо- та наддержавному рівнях; складовими міжнародного менеджменту є міжкультурний менеджмент, міжнародний маркетинг, міжнародне постачання, міжнародне фінансування, міжнародне управління персоналом тощо. Міжкультурний менеджмент як складова міжнародного має предметом дослідження управління економічними процесами, що здійснюються в різних цивілізаційних і культурних середовищах;

- теорія міжнародної економіки і фінансів в аспектах «парадоксу довіри» (paradox of credibility). Суть його полягає у тому, що за умови посилення довіри кредитній чи фінансовій інституції зростає реальна ліквідність, і завдяки цьому розширюється вартість ресурсів, які можна спрямувати на кредитну діяльність; відповідно зростає вартість активів; зрештою, із довірою до фінансово-кредитних органів, передусім монетарних, з'являються додаткові можливості для регулювання інфляційних процесів і уникнення фінансової нестабільності;

- підходи до визначення організаційних ролей окремим підрозділам підприємства, з огляду на їхні функції у межах транснаціональної мережі створення вартості, для чого з урахуванням значення національного навколишнього середовища та місцевих ресурсів і компетенцій виділені чотири типові рольові взірці: стратегічне управління як функція фірми провідної країни (lead-country function); стратегічна підтримка, яку беруть на себе ті підрозділи підприємства, що діють на невеликому або не дуже стратегічно важливому ринку, але володіють особливими виробничими потужностями; стратегічна конверсія, що характерна для тих підрозділів підприємства, які на не дуже важливому ринку мають настільки високий рівень компетентності, що можуть забезпечувати власне підприємство; «чорна діра», через яку підрозділам підприємства не вдається виявити достатній рівень компетентності на стратегічно важливому ринку для завоювання значних ринкових часток;

- світовий досвід у системі менеджменту «public affairs» (публік аферз), який визначено як формування відносин щодо зовнішніх соціально-політичних зацікавлених груп міжнародного підприємства. Його мета – високоефективне управління потенційними, прихованими й очевидними конфліктами із зацікавленими групами, а також якомога повніше використання конкурентних переваг, що простежуються за умови врахування або впливу соціально-політичних завдань. Окреслено чинники, які впливають на взаємодію ТНК з національними та наднаціональними організаціями щодо усунення інституційного вакууму в системі управління і контролю ТНК та активного перенесення їх компетенції на міжнародні організації. Виокремлено тенденцію, що у глобальному менеджменті менеджменту public affairs за економічну

політику відповідає не іноземне дочірнє підприємство, а материнська організація. Насамперед, на ТНК, що працюють у галузях, пов'язаних із соціальною або екологічною політикою, доцільно створювати центральне штабне відділення, котре відповідає за розвиток та впровадження стандартизованої й обов'язкової стратегії менеджменту «public affairs»

- виявлено новітні тенденції у вимогах до менеджерів, що полягають у здатності впровадження глобальних стратегій і підходів до управління компаніями, особливо ТНК; оволодіння навичками глобального мислення у веденні бізнесу з орієнтацією на позитивне використання специфіки і можливостей різних країн і культур. Установлено, що управління підприємствами в країнах з різними культурами передбачає розробку прийнятних для кожної із сторін принципів взаємодії між споживачами, постачальниками, працівниками компанії і партнерами з різних країн; креативність у прийнятті рішень на основі ситуативного підходу з огляду на нестандартність умов зовнішнього середовища;

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні теоретичні положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором у дисертації, можуть бути науковою основою для розробки стратегічних підходів і ефективних механізмів організації та здійснення управлінської діяльності у цивілізаційних і міжкультурних аспектах на мікро- і макроекономічному рівнях, а також у системі міжнародних економічних відносин.

Наукові розробки, висновки і практичні рекомендації автора були використані: Підкомітетом з питань міжнародної економічної політики Комітету Верховної Ради України з питань економічної політики у практичній роботі (№ 01/05-205 від 16.05.2011р.); державним підприємством «Держзовнішінформ» Міністерства економічного розвитку і торгівлі України при розробці інформаційного забезпечення щодо зовнішньої торгівлі України, міжнародних ринків, аналізу тенденцій їх розвитку і прогнозів, які публікуються в періодичних виданнях ДП «Держзовнішінформ» (довідка про впровадження № 578/07-11 від 27.04.2011р.); Українським міжнародним комітетом міжнародної торговельної палати (ІСС) у співпраці з національними підприємствами і нерезидентами, які репрезентують великий бізнес і входять до складу комітету (довідка про впровадження № 320 від 21.04.2011р.); Управлінням зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності Тернопільської обласної державної адміністрації при розробці Програми міжрегіонального та зовнішньоекономічного співробітництва Тернопільської області на 2009 – 2013 рр., а також при розробці пропозицій до проекту змін до Стратегії розвитку Тернопільської області на період до 2015 року (довідка про впровадження № 228-12/01-10-1 від 21.04.2011р.).

Результати дисертаційного дослідження використані при виконанні проектів Європейської Комісії програми «TEMPUS TACIS» T_JEP 10762-1999 «European Economic Studies and Business Relation» (довідка від 15.03.2011р.),

CD_JEP-24244-2003 «EU Standards in Teaching International Tourism Economic» (довідка № 143 від 10.05.2011 р.), JEP 26193-2005 «Crisis Analysis and Decision Making in Ukraine» (довідка № 86-552-37 від 04.02.2011р.).

Пропозиції автора увійшли до рекомендацій міжнародних наукових конференцій з проблем економічної інтеграції України в Європейський Союз, що були проведені у 1995–2005 рр. у м. Форос (Крим) (акти про впровадження результатів науково-дослідної роботи № 126-17/87 від 16.02.1999 р., № 126-17/66 від 02.02.2000 р., № 126-17/116 від 12.02. 2002 р., 126-17/1034 від 25.11.2002 р., № 126-06/1218 від 26.09.2005р.) у 2007-2009 рр. у м. Анталія (Туреччина) (акти про впровадження результатів науково-дослідної роботи № 126-06/1325 від 24.09.2007 р., № 126-06/1625 від 02.10.2008 р., № 126-06/106 від 20.01. 2010 р.), у 2010 р. у м. Пафос (Кіпр) (акт про впровадження результатів науково-дослідної роботи № 126-03/2182 від 07.10. 2010 р.), та направлені Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, українським міністерствам і відомствам, Представництву Європейської Комісії в Україні, посольствам держав-членів Європейського Союзу в Україні.

Теоретичні та прикладні положення наукового дослідження увійшли до навчальних посібників, виданих з грифом Міністерства освіти і науки України. Наукові розробки дисертації використовуються у навчальному процесі за програмами підготовки бакалаврів і магістрів у Тернопільському національному економічному університеті при викладанні дисциплін «Міжнародний менеджмент», «Міжкультурний менеджмент», «Економічні проблеми XXI століття», «Міжкультурний маркетинг» (довідка № 126-13/ 766 від 31.03.2011р.). Результати дисертаційного дослідження покладені в основу дисципліни «Advanced Management Theory», що викладається автором за англomовною програмою підготовки магістрів з бізнес адміністрування (МБА) при Технологічному інституті Західної Македонії (Касторія, Греція) в рамках міжнародного співробітництва з Тернопільським національним економічним університетом (довідка № 106 від 05.03. 2011р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які викладено в дисертаційному дослідженні та виносяться на захист, одержані автором особисто і відображено у наукових публікаціях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, ідеї і висновки, які є результатом самостійної роботи автора.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на 27 міжнародних та всеукраїнських науково-теоретичних та науково-практичних конференціях: «Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: регіональні і соціально-економічні аспекти» (Ялта-Форос, 1998 р.), «Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: інвестиційні аспекти» (Ялта-Форос, 1999р.), «Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: європейські студії» (Ялта-Форос, 2000 р.), «Проблеми економічної інтеграції

України в Європейський Союз: європейські порівняльні студії» (Ялта-Форос, 2001 р.), «Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: глобалізація і нова економіка – наслідки для Європи і України» (Ялта-Форос, 2002 р.), Економічний форум (Гурська Криниця, Польща, 2002 р.), «Теорія і практика сучасного менеджменту: проблеми та шляхи їх вирішення» (Тернопіль, 2002 р.), Економічний форум (Гурська Криниця, Польща, 2003 р.), "Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: наука, навчання, освіта – економічні та організаційні аспекти" (Лівадія-Ялта-Форос, 2003 р.), «Розвиток корпоративного управління в глобальному середовищі» (Тернопіль, 2004 р.), "Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: міжнародний рух капіталу" (Лівадія-Ялта-Форос, 2004 р.), «Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: міжнародні ринки послуг і Україна» (Ялта-Форос, 2005 р.), «Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: пошук новітньої парадигми економічного розвитку постсоціалістичних країн і Україна» (Ялта-Форос, 2006 р.), «Страны с переходной экономикой в условиях глобализации» (Москва, Росія), «Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: світові економічні кризи і Україна» (Анталія, Туреччина, 2007 р.), II міжнародна конференція Всеукраїнської асоціації європейських студій (Київ, 2007 р.), «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період» (Тернопіль, 2008 р.), «Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: становлення і розвиток українського ринку цінних паперів та його інтеграція до світового» (Анталія, Туреччина, 2008 р.), «Міжнародна конференція з прикладної економіки» (Касторія, Греція, 2009 р.), «Теорія і практика сучасного менеджменту: проблеми та шляхи вирішення» (Тернопіль, 2009 р.), «Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: формування нового світового економічного порядку» (Анталія, Туреччина, 2009 р.), «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах світової економічної кризи» (Тернопіль, 2009 р.), «Модернізація економіки – макроекономічний, фінансовий і соціальний аспекти» (Свищов, Болгарія, 2009 р.), «Глобальні світоцивілізаційні процеси та зовнішньоекономічна політика України» (Пафос, Кіпр, 2010 р.), «Теорія та практика сучасного менеджменту: проблеми та шляхи вирішення» (Тернопіль, 2010 р.), «Світова фінансова криза: уроки для України» (Київ, 2010 р.), «Глобальне транскордонне співробітництво: вектори розвитку» (Чернівці, 2010 р.).

Публікації. Основні положення і наукові результати дослідження опубліковано дисертантом у 64 наукових працях, у тому числі у двох одноосібних монографіях (обсягом 41,67 та 16,42 д.а.), чотирьох колективних монографіях, в яких особисто автору належить 11,2 д.а., у навчальному посібнику «Міжнародний менеджмент» (19,43 д.а.), двох виданнях навчального посібника «Новітній маркетинг», у кожному з яких особисто авторові належить відповідно 4,3 і 5,7 д.а., у навчальному посібнику «Hospitality Management»,

в якому особисто автору належить 4,79 д.а., у навчальному посібнику «Світова економіка і торгівля», в якому особисто автору належить 4,25 д.а., а також у 28 статтях у наукових фахових виданнях (4 – у співавторстві), 12 статтях у іноземних виданнях (2 – у співавторстві) та 13 публікаціях в інших виданнях. У загальному обсязі наукових праць за темою дисертації авторові належить 143,7 д. а.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, 15 додатків на 41 сторінці та списку використаних джерел з 420 найменувань на 43 сторінках. Загальний обсяг дисертаційної роботи – 461 сторінок машинописного тексту, з яких 372 сторінок основного тексту, що містить 20 таблиць та 49 рисунків на 26 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У розділі 1 «Теоретичні засади розвитку цивілізацій і формування нового світового економічного порядку» досліджено цивілізаційні чинники глобальної економіки, рушійні сили та теоретичні підвалини формування глобального цивілізаційного ландшафту світової економіки ХХ століття та їх зміни у ХХІ столітті та місце України в цих процесах.

На основі дослідження еволюції наукових поглядів І. Алексеєнко, Ф. Броделя, А. Фергюсона, М. Данилевського, Ф. Енгельса, Ф.Е. Кардозо, В.Н. Ключко, В.Л. Макарова, Ю.В. Павленка, Ю.М. Пахомова, І.М. Сиземської, А. Тойнбі, Е. Фалетто, А. С. Філіпенка, О. Шпенглера, Я. Ясперса та ін. визначено, що поняття цивілізації відображає історичні, ментальні, соціокультурні, технологічні та економічні процеси. Цивілізаційний розвиток за просторовою ознакою вивчається у двох головних аспектах: всесвітньому (загальнопланетарному) і локальному, як таким, що сформувався на певних територіях. З методологічних позицій, зростання цивілізацій полягає у прогресуючій і акумулюючій внутрішній самовизначеності і самовираженості, у переході від грубішої до більш тонкої релігії і культури, у спроможності знаходити успішні відповіді на завжди нові виклики внутрішнього та зовнішнього середовища. З цих позицій робиться висновок, що у сучасних умовах готовність до таких зрушень має та спільнота, яка є успішною у продукуванні нових знань і лідером у інтеграційних процесах. Нині вона представлена західною цивілізацією, до якої тяжіють інші, особливо ті, що межують з нею. Саме так можна розглядати процеси розширення Європейського Союзу, до складу якого увійшли країни як з католицьким і протестантським населенням, так і народи, що представляють православні та арабські цивілізації. До його складу намагаються увійти і нові країни, які мають суттєві відмінності цивілізаційного розвитку, – Україна, Молдова, Туреччина, Сербія, Албанія, Косово.

Історико-логічний підхід до вивчення цивілізаційних процесів у ХХ столітті засвідчив, що воно відрізнялося великими глобальними знаковими результатами у розвитку економічної науки, які призвели до суттєвих змін у

світовій економіці. Серед впливових подій відзначаються Празька мирна конференція, велика депресія, друга світова війна, становлення численних економічних центрів, холодна війна, африканські незалежності, в'єтнамські війни, глобалізація фінансових ринків, міжнародна боргова криза, крах комунізму. Одночасно у економічній теорії були розроблені кейнсіанська макроекономіка, монетарні основи платіжного балансу; макромоделі відкритої економіки; моделі плаваючих валютних курсів; макроекономіка пропозиції; нова класична макроекономіка; тиха революція; Вашингтонський консенсус; таргетування інфляції. З огляду на це, для сучасних наукових розробок важливим є усвідомлення того, що світова економіка увійшла у ту фазу свого розвитку, коли вона потребує становлення нового порядку. Якщо так, то необхідно вичленити нові події та ідеї, які визначають і визначатимуть цей процес у майбутньому. Представлені у таблиці 1 події, за оцінкою автора, справляють найбільший вплив на глобальний цивілізаційний ландшафт світової економіки, їх виклики найчастіше обговорюються на зустрічах керівників держав, форумах «Діалог цивілізацій», у наукових публікаціях.

Таблиця 1

Фактологічна і теоретична база становлення нового глобального цивілізаційного ландшафту світової економіки

Події, що впливають на формування нового світового економічного порядку	Ідеї і тенденції, що формують новий глобальний цивілізаційний ландшафт світової економіки
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Крах системи планової економіки в СРСР і ЦСЄ ❖ Економічні реформи в Китаї та Індії ❖ Експортоорієнтовані стратегії економічного зростання у Східній Азії ❖ Нагромадження валютних резервів у країнах, що розвиваються ❖ Формування у розвинутих країнах боргової економіки ❖ Світова фінансова та економічна кризи ❖ Енергетичні війни в Європі ❖ Самопроголошення Великої двадцятки 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Міжнародна політична економія ➤ Відповідальна глобалізація, що орієнтована на багатополярність зростання ➤ Збалансоване економічне зростання на основі великої кількості полюсів зростання ➤ Глокалізація (Glocalization) ➤ Теорія достатку і домінування середнього класу ➤ Перехід без опору влади у великих фірмах від акціонерів до найманих менеджерів («техноструктури») або посилення ролі кваліфікованого персоналу порівняно з власниками капіталу ➤ Розширення сфери використання планових методів і паралельне з ринковими їх існування ➤ Формування нового світового економічного порядку і світового

Безперечним фактом розвитку економічної науки у першому десятилітті ХХІ століття стала її неспроможність пояснити новітні явища та забезпечити передбачення кризових ситуацій. Особливо це стало очевидним на фоні глобальної економічної кризи 2008 року, що спонукала взяти під сумнів домінантні теоретичні припущення всесильності ринку, його спроможності «справедливо» вирішувати все і приведення економічних суб'єктів до єдино правильних рішень. Як висловився лауреат Нобелівської премії П. Кругман, економісти «повинні визнати важливість ірраціональної і непередбачуваної поведінки, часто стикаючись зі своєю недосконалістю ринків, та усвідомити, що до елегантної економічної «теорії всього» ще далеко¹». Проте важливо на цьому етапі оцінити стан теоретичної науки, виокремити ідеї, розвиток яких має найбільше значення для прийняття управлінських рішень в умовах необхідності формування нового економічного порядку. Представлені у таблиці 1 результати теоретичного пошуку становлять собою систему пріоритетів, що можуть формувати основи розвитку цивілізації майбутнього.

В умовах кардинальної зміни економічної ситуації особливо нагальною стала потреба у формуванні міжнародної політичної економії як нового напрямку соціально-економічних наук. Нині вона розвивається, переважно, критиками неоліберальної моделі глобалізації та сучасними економ-екологами, такими як, Р. Бренер, Л. Вейс, Д. Гелд, Е. Геллайнер, С. Джилл, П. Евенс, П. Катценштайн, Б. Коен, Д. Марквелл, Х. Мілнер, К. Пемнел, Л. Сібрук, Ф. Фукуяма, Ф. Черні. Вони акцентують увагу в основному на соціальних та екологічних проблемах. У дисертації обґрунтована концепція, згідно з якою до предмета міжнародної політичної економії віднесена світова посткапіталістична економічна система як глобальна мережа органічно пов'язаних між собою національних економік. Особливе місце ця наука повинна приділяти проблемам економіки знань в аспектах: появи і швидкого зростання нової тенденції – перетворення знань у домінантну форму світового багатства; переходу світової економіки з ери глобалізації та «неолібералізму» у «постнеоліберальний» світ; співвідношенню між «реальною» і «паперовою» економіками; формуванню міжнародної податкової системи як певної структури майбутнього світового уряду; емісії та кругообігу віртуальних грошей; з'ясуванню ролі нелінійності новітніх процесів на глобальному ринку, особливо в аспектах відсутності законів подібності в часових рядах економічних змінних.

Проведений аналіз засвідчив, що населення України має певні відмінності цивілізаційного характеру, які пов'язані з її геополітичним місцем на Євразійському континенті. З огляду на можливості набуття різних напрямків розвитку, в Україні поступово отримуватимуть перевагу західні цінності, що

¹ Krugman P. How Did Economists Get It So Wrong? – The New York Times. – 2009 – 2 September.

відбуватиметься завдяки переважанню в країні базових рис західного менталітету. Це значною мірою пов'язано з домінуванням в українському менталітеті індивідуалізму, що властиво лише західній цивілізації на відміну від євразійців, конфуціанців і мусульман, які належать до колективістських культур.

Методологія дослідження проблем управління світоцивілізаційними процесами на мікро-, макро- і наддержавному рівнях потребує використання діалектичного і системного методів. Вони повинні бути доповнені прикладною економічною методологією, яка значною мірою може бути сформована на основі ідеї соціальної інженерії видатного філософа ХХ століття К. Поппера. Суть її виражається введеним ним поняттям «the piecemeal social engineering» та його похідним «the piecemeal methods of science for the problems of social reforms». Їм адекватні смислові тлумачення «поступове, поетапне використання наукових методів до проблем соціальних реформ» та «поступові соціальні перетворення».

З огляду на методологічні основи розвитку менеджменту цивілізаційно-культурними процесами у сфері економіки, у дисертаційній роботі розроблена загальна концепція дослідження (рис. 1). Вона складається із трьох блоків: теоретико-методологічного; комплексу міжнародного менеджменту у сфері бізнесу та міжнародного підприємництва і підприємницького менеджменту. В цілому йдеться про переорієнтацію управління світоцивілізаційними процесами на нову економічну етику і якісно вищі завдання розвитку на всіх рівнях господарювання. Найменш розробленим є наддержавний рівень управління світовою економікою. При цьому, що складнішими стають економічні закони і тенденції останньої як цілісної системи, то більше актуалізуються проблеми світового управління. До того ж, сучасна теорія менеджменту, як правило, не працює у системі глобальних вимірів. Проте на нинішньому етапі розвитку людства визначальнішою стає всесвітня (планетарна) цивілізація зі своїми складовими – локальними підсистемами, що обумовлює великі економічні трансформації, які відбуваються надзвичайно швидкими темпами. Отже, привнесення людству глобалізацією новітньої якості цивілізації сталося без створення відповідної управлінської підсистеми, що стало парадигмою ХХІ століття.

У розділі 2 **«Цивілізаційно-культурні фактори і детермінанти міжнародного менеджменту»** досліджуються методологічні проблеми стратегії менеджменту в аспектах поглиблення процесів інтернаціоналізації виробництва, теоретичні основи взаємозв'язку між факторами культури і глобальною економікою, посилення ролі довіри у розвитку інтеграційних тенденцій та становленні сучасної системи міжнародних економічних і фінансово-кредитних відносин.

Дослідження завдань міжнародного менеджменту в умовах прискорення темпів інтернаціоналізації виробництва дозволило встановити необхідність включення до його комплексу міжнародного маркетингу, міжнародного постачання,

міжнародного фінансування, міжнародної торгівлі та міжнародної системи управління. При цьому зазначено, що особливе місце в системі міжнародного менеджменту займає міжкультурний менеджмент, який інтерпретується з позицій особливостей, що виникають в управлінні виробництвом в окремих культурах (країнах).

На основі компаративного аналізу автором виявлені новітні тенденції у вимогах до менеджерів, що полягають у здатності впровадження глобальних стратегій і підходів до управління ТНК. Розвиток бізнесу від переважної орієнтації

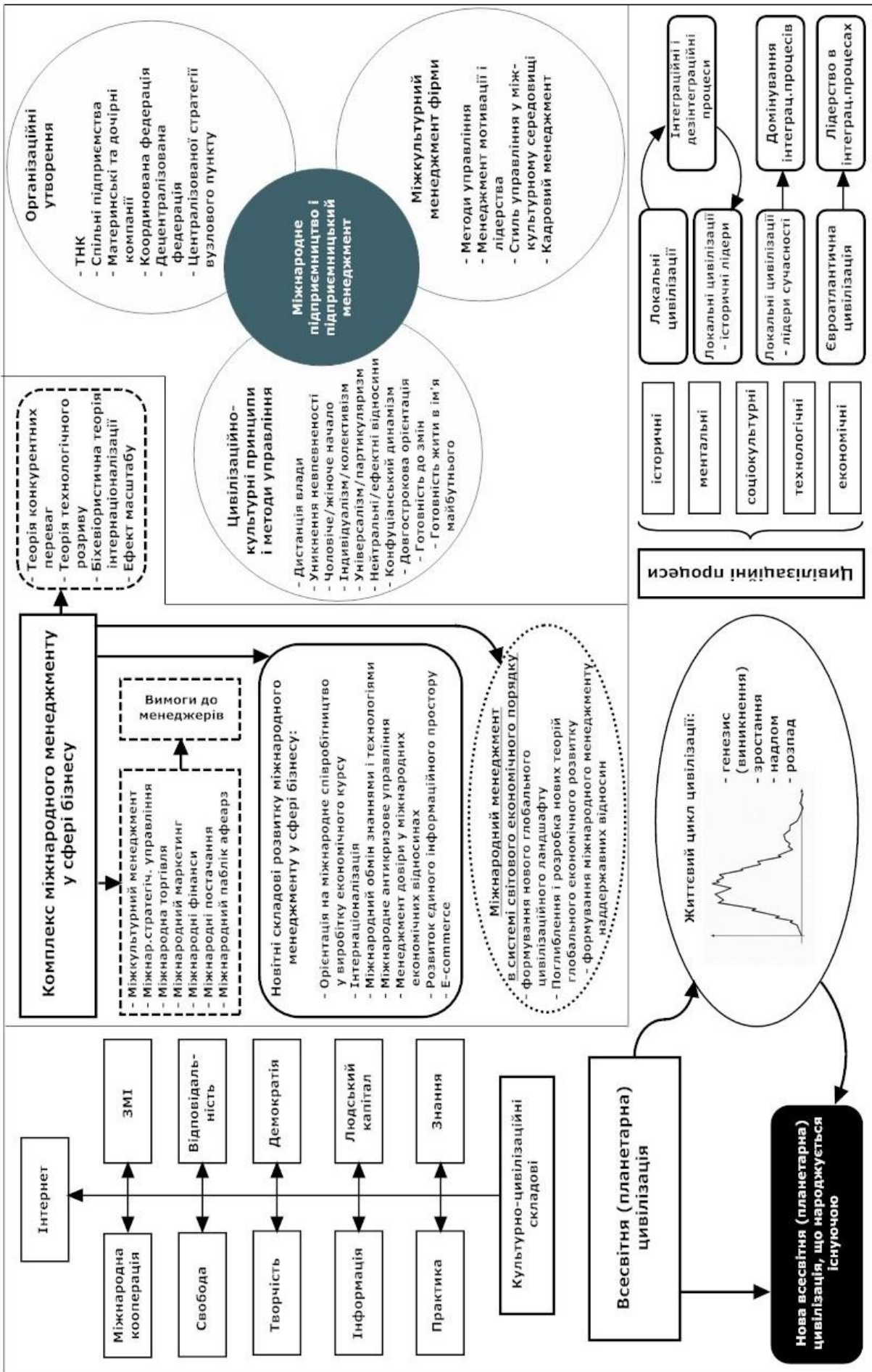

Рис. 1. Концепція цивілізаційних і міжкультурних вимірів міжнародного менеджменту

на вітчизняний ринок до глобально орієнтованої діяльності потребує нового мислення в аспектах позитивного використання специфіки різних країн і культур у сфері підприємництва. Вимоги до менеджменту і менеджерів включають вивчення культурних особливостей поведінки, встановлення основних принципів взаємодії між споживачами, постачальниками, працівниками компаній і партнерами з різних країн.

Дослідження практики управління засвідчило необхідність підвищення ролі міжкультурного менеджменту, що забезпечує використання особливостей різних культур в управлінні виробництвом. З огляду на це, виділені такі цілі культурно-порівняльних досліджень у менеджменті: виявлення й опис відмінних і спільних рис процесів та поведінки, характерної для менеджерів у різних культурах; класифікація і групування країн за культурно обумовленими, характерними для менеджменту особливостями; формулювання гіпотез і теорій про взаємозв'язок між практикою менеджменту та його культурним оточенням; перевірка моделей менеджменту і теорій управління на їх універсальність (можливість застосування щодо різних культур); формулювання порад менеджерам стосовно моделей поведінки, що сприяють успіху.

Особливу увагу приділено вивченню впливу культури на виробництво з метою визначення змістовного наповнення міжкультурного менеджменту. На основі дослідження еволюції наукових поглядів на цю проблему Д. Йордона, С. Клакхона, В.Е. Келлера, А.Л. Кребера, М. Луїса, Р. Морана, Дж. ван Манен, П. Харріса, І. Холла, М. Холла, Г. Хофстеде, М. Шварца, І. Шейна зроблено висновок, що культура – це комплексне ціле, охоплюючи знання, релігію, мистецтво, право, мораль, звичаї, традиції і будь-які навички та звички, яких набула людина як член суспільства. У міжкультурних ситуаціях громадяни певної країни зустрічаються з партнерами, чия поведінка і мислення визначені впливом інших культур. Для менеджменту це обумовлює потребу врахування невідповідностей, що виникають у діях, інтерпретації, оцінках та поведінці представників різних культур, якщо це може завдати шкоди підприємству і гальмувати розвиток діяльності.

У дисертації узагальнено світовий досвід формування організаційної культури підприємства, що здійснює діяльність у міжнародному масштабі, з огляду на яке розроблені методологічні підходи до менеджменту. Концепція передбачає виходити з того, що організаційна культура підприємства має деякі схожі риси з організаційною культурою суспільства, але не збігається з нею. Кожна з фірм формує свою організаційну культуру, що представляє властиву саме їй сукупність визнаних цінностей, поширених переконань та уявлень, встановлених норм та форм поведінки серед своїх працівників. Складовою частиною організаційної культури підприємства має бути формування ставлення працівників до організації, що включає оцінку ними фірми і створення особистої думки про неї.

Ключовою особливістю автор вважає проблему довіри та досліджує її як категорію економічної науки; з'ясовує вплив довіри на розвиток міжнародних

економічних відносин; діагностує ступінь довіри на валютно-фінансовому ринку України та визначає напрямки розвитку менеджменту довіри. Проведений в роботі аналіз засвідчив, що у світових фінансово-економічних кризах ХХ-ХХІ століть, і особливо кризі 2008 року, суттєву роль у ринкових негараздах відіграла втрата довіри до установ, які здійснюють валютні та кредитні операції, забезпечують обіг цінних паперів та надають інші фінансові послуги. Відсутність, за висловом Дж. Кейнса, стану впевненості породжує хаос, непередбачуваність, безвідповідальність, порушення умов співробітництва, тривогу за платоспроможність дебіторів з боку учасників ринкових відносин і, зрештою, призводить до фінансово-економічних криз. Проте економічна теорія не оперувала категорією довіри, що частково можна пояснити розумінням економіки як відносин між людьми з приводу виключно виробництва, розподілу, обміну і споживання, частково тим, що фактор довіри в минулі часи не справляв суттєвого впливу не лише на світову та національну економіку, а й на економіку підприємств. Однак вогнища останньої кризи у світовій економіці виникали саме там, де недовіра розросталася за принципом ланцюгової реакції до масової паніки і психозу, що, зрештою, за короткий час перетворювало у банкрути тих, хто за нормальних умов спокійно долав тимчасові економічні труднощі. З огляду на це обґрунтовано, що довіру треба розглядати як один із найбільш важливих ресурсів економіки. Розвиток економіки в умовах довіри до уряду та віри у надійність національної, а тим більше глобальної економічної системи суттєво зменшує потребу в обігових коштах, що необхідні для здійснення бізнес-процесів. Наявність довіри є основою для оптимізації витрат на страхування ризиків і вартості антикризових заходів. У міжкультурному аспекті варто виділяти так званий радіус довіри, яким позначається коло міжособової довіри та ефект його розширення на мікро-, мезо- та макрорівнях. Чим нижча довіра на ринку, тим стриманішими стають його учасники навіть тоді, коли доцільно рішуче діяти, що призводить до зниження темпів економічного зростання, а при зростанні масштабів недовіри – до кризи.

На підставі аналізу розроблено алгоритм формування довіри на валютному ринку (рис. 2). Суть його полягає в тому, що в умовах сталого економічного розвитку валютний курс відповідає ситуації з ринковою рівновагою. Суб'єкти ринкових відносин мають довіру до національної грошової одиниці і будують свої відносини з огляду на її стабільність. При перших дефуркаціях, що викликають найменші зміни валютного курсу, з'являються сумніви щодо надійності національної валюти. Учасники ринку (домашні господарства і корпоративні клієнти) насторожено спостерігають за подіями з позицій можливості певних втрат. Держава, навпаки, намагається діяти таким чином, щоб заспокоїти ринок. З метою підтримки курсу на валютному ринку центральний банк здійснює прямі інтервенції. Проте, резерви поступово зменшуються. В цей час ще далеко не всі учасники ринку усвідомлюють загрозу небезпеку. Загальне хвилювання починається тоді,

коли регулятор не може забезпечити стабільність і здійснює девальвацію або ревальвацію грошової одиниці. Відповідно сумніви переходять у стан недовіри. Із суттєвим зменшенням резервів (але задовго до повного їх вичерпання) відбувається спекулятивна атака, що поглинає залишок резервів. Недовіра набирає таких розмірів, що розпочинається психоз з лавиноподібним поглибленням кризи. Кожен поспішає скористатися своїми депозитами чи іншими заощадженими коштами, перевести їх у твердоконвертовану (надійнішу) валюту з тим, щоб не допустити повного знецінення своїх заощаджень у національній валюті.

Рис. 2. Формування довіри на валютному ринку

Важливим методологічним елементом формування довіри в системі міжнародних економічних відносин є врахування «парадоксів довіри» (paradox of credibility). Показано, що за умови зростання довіри до кредитної фінансової інституції зростає його реальна ліквідність і завдяки цьому розширюється вартість ресурсів, які можна спрямувати на кредитну діяльність. Відповідно зростає вартість активів. Крім того, із довірою до фінансово-кредитних органів, перш за все монетарних, з'являються додаткові можливості для регулювання інфляційних процесів і уникнення фінансової нестабільності. Більше того, «парадокс довіри» проявляється у розширенні фронту спекулятивних операцій, що призводить до розбухання фінансових агрегатів.

Автор доводить, що відповідно до викликів стабільності необхідно створити інфраструктуру в системі міжнародних економічних відносин, що забезпечувала б атмосферу довіри і спокою ведення бізнесу та здійснення інвестицій. Вона повинна включати механізм гарантування депозитів всім вкладникам збанкрутілих банків та ощадних установ на основі спеціальної системи страхування з диференціацією для умов кризи та інших періодів; функціонування «поганих банків» (bad bank) – державних фінансових інститутів зі скуповування й акумулювання проблемних кредитів приватних банків; створення профінансованих платниками податків фінансових сміттєвих кошиків щодо гарантування «токсичних відходів» (toxic assets).

Розділ 3 **«Тенденції розвитку міжнародного підприємництва»** присвячений дослідженню менеджменту міжнародного підприємництва, організаційним перетворенням у транснаціональному бізнесі, еволюції відносин материнської і дочірньої компаній, а також напрямкам менеджменту «паблік афеарз» та менеджменту персоналу в системі ТНК.

Результати досліджень зростання ролі менеджменту в умовах глобалізації та інтернаціоналізації активізували дискусію щодо вибору і розвитку теоретичних концепцій супроводження рішень у цій сфері. Центральною ланкою сучасної методології залишаються ідеї абсолютних і відносних переваг, що пов'язані з іменами А. Сміта, Д. Рікардо, М. Кассона, Е. Гекшера, Б. Оліна, В. Леонтьєва, М. Портера, П. Самуельсона, Т. Левіта, Р. Алібера. Взаємовигідність торгівлі на світовому ринку («гра з позитивною сумою»), неоднакова забезпеченість факторами виробництва, технологічний розрив між країнами, інтрасекторна та міжсекторна торгівля, трансфер технологій, прямі іноземні інвестиції, «діамантова» теорія підприємництва, олігополістично структуровані ринки, олігополістична паралельна поведінка, монополні переваги, квазімонополні прибутки, життєвий цикл товару, трансфер ресурсів, біхевіористична теорія інтернаціоналізації, ефект масштабу – це ті підходи, на основі яких вибудовуються організаційні структури та стратегічні схеми управління.

Враховуючи новітні напрямки розвитку підприємництва у глобальному просторі, в дисертації значна увага приділена електронній комерції (e-commerce), яка створює нові форми виробництва і ринку. Вона тісно пов'язана з виникненням глобального інформаційного суспільства та економікою знань і потребує великих інвестицій для створення ефективної міжнародної комунікаційної та інфраструктурної мережі. Результати дослідження дозволяють стверджувати, що інформаційні та комунікаційні технології дають змогу обминути низку технологічних етапів і генерацій, а також ввести і використати найновіші технології, не проходячи етапу застарілих систем. Це може забезпечити в інформаційній галузі, насамперед, для країн, що розвиваються, в тому числі і для України, заощадження на багато років, якщо не десятиліть, і таким чином, зменшити значний технологічний розрив. При цьому відзначаються такі виклики, як новий вид бідності –

інформаційний, виникнення проблем надійності електронних платіжних систем, податкової поведінки та авторських прав.

Узагальнення тенденцій побудови стратегій діяльності ТНК показує, що поступово втрачає свою пріоритетність орієнтація на перенесення знань і ноу-хау на іноземні ринки, які слабше розвинуті, ніж вітчизняний щодо технології та маркетингу. Мультинаціональна концепція управління набрала форм поліцентричної стратегії, або стратегії національного пристосування. За допомогою створення дочірніх підприємств, які часто утворюються як кооперативні форми власності, формується національний імідж. Керівні посади у філіях займають переважно вітчизняні управлінці, бо вони володіють знаннями про ринкові особливості, структуру витрат, правові норми певної країни. Головне організаційне завдання в цих умовах полягає в утвердженні продукції на важливих ринках і підвищенні ефективності автономно діючих дочірніх компаній.

Досліджено менеджмент public affairs як формування відносин щодо зовнішніх соціально-політичних зацікавлених груп міжнародного підприємства; систематизовані і класифіковані зацікавлені групи міжнародного підприємства, з якими воно формує свої відносини (рис. 3).

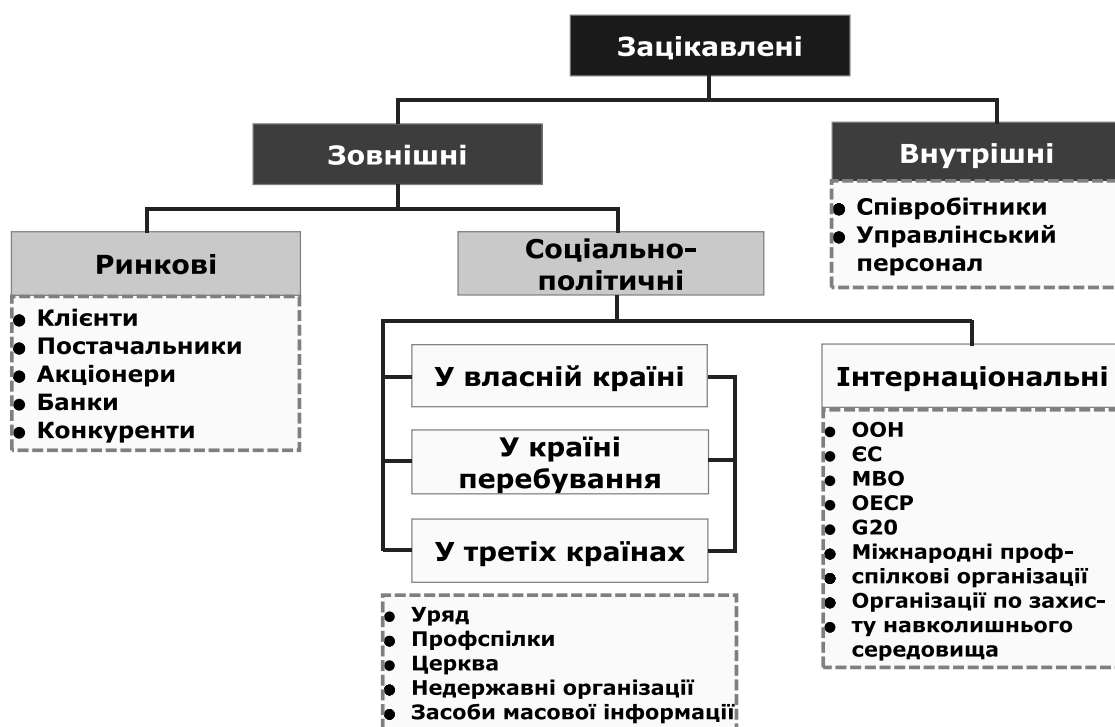

Рис. 3. Класифікація зацікавлених груп міжнародного підприємства

Доведено, що метою менеджменту «публік афеарз» є високоефективне управління потенційними, прихованими й очевидними конфліктами з цими зацікавленими групами, а також якомога повніше використання конкурентних переваг, що простежуються за умови врахування або впливу соціально-політичних завдань. Визначено, що серед сучасних тенденцій важливого

значення набирає глобальний менеджмент «паблік афеарз», який виражається у тому, що за політику глобалізації відповідає не іноземне дочірнє підприємство, а материнська організація.

У розділі 4 «**Культура як форма інституціоналізації глобального управління в економіці**» розглядаються методологічні підстави використання факторів культурного характеру в економічному розвитку, включення культурних вимірів у систему міжнародного і міжкультурного менеджменту та маркетингу.

Систематизація теоретичних засад цивілізаційно-культурних процесів та явищ дозволила автору зробити висновок, що традиції та звички, які властиві окремим етносам, релігійним конфесіям і групам населення, суттєво впливають на розвиток економіки та економічні успіхи. На нашу думку, недооцінкою фактора культури можна пояснити значною мірою економічне відставання країн з ринками, що формуються, від розвинутих країн. З ним треба пов'язувати також помилки, що допускаються політиками, які сподіваються вирішити завдання економічного розвитку лише способом переходу до ринку чи посилення ринкових методів господарювання. Невипадково нині серйозно вивчається гіпотеза Р. Патнема стосовно того, що із зростанням «альтруїстичності» суспільства підвищується якість його політичних і державних структур. Існує велика залежність між економічним процвітанням держави і такими якостями її громадян, як ощадливість, працьовитість, завзятість, чесність і терпимість. З іншого боку, ксенофобія, корупція, релігійна нетерпимість, як правило, спонукають бідність і повільний розвиток. Для економічного прогресу важливе значення мають національна свідомість, соціальна поведінка, поведінка споживачів, риси характеру, антикорупційний менталітет. Як свідчать дані таблиці 2, саме країни, у яких домінують такого роду фактори, відрізняються високим рівнем розвитку національної економіки та сильними позиціями на світовому ринку. Маючи 15,0% населення, 34 країни (18,4% загальної чисельності) з розвинутою економікою виробляють 52,3% світового ВВП і реалізують на експорт 63,7% товарів і послуг. У менталітеті населення більшості з них (крім Японії, Південної Кореї, Тайваню і Гонконгу) переважають євроатлантичні риси і цінності, що спонукає представників інших культур враховувати їх в інноваційних та інтеграційних процесах.

Таблиця 2

Питома вага країн з розвинутою економікою у світовому агрегованому ВВП, експорті товарів та послуг і чисельності населення у 2010р. (у %)

	Число країн	ВВП	Експорт	Населення
США		19,7	9,8	4,5
Зона євро (без Естонії)	16	14,6	26,1	4,8
Сполучене Королівство		2,9	3,5	0,9
Канада		1,8	2,5	0,5
Японія		5,8	4,6	1,9
Інші країни з розвинутою економікою	14	7,5	17,2	2,3
Всього	34	52,3	63,7	15,0

З огляду на те, що у світовій економіці найбільшого значення набуває надійне здійснення глобального управління і усунення економічної нерівності, виявлені культурно-цивілізаційні ризики, на усунення яких має спрямовуватися міжнародний менеджмент. В останніх публікаціях міжнародних економічних і фінансових організацій значна увага приділена певним парадоксам XXI століття, пов'язаним з тим, що з посиленням інтеграції відбувається і зростання сегрегації, сильнішими стають тенденції взаємопов'язаності і взаємозалежності, нерівномірно здійснюється розподіл переваг від глобалізації, відроджуються ознаки націоналізму і популізму. Одночасно звертається увага на дисбаланс у світовій макроекономічній системі, тіньову економіку і комплекс вода-продовольство-енергія. Автор вважає, що поряд з ними глобальне управління має концентруватися на цивілізаційно-ментальних збоях, зокрема на факторах глобальної недовіри, різниці у національних рівнях економічної активності і ризиках роз'єднаності та ворожнечі країн і регіонів із кліматичними й екологічними змінами; на глобальному фінансовому управлінні в аспектах зростання волатильності основних валют; нестабільності притоку капіталу до emerging markets та жорсткості економії бюджетних коштів; на посиленні і розширенні наддержавних форм управління у проблемах некоординованості політики на міжнародному рівні, прив'язці прав на розпорядження природними копалинами виключно до національних урядів; ризиках ефектів другого порядку від зростання цін на продовольство та енергоресурси; монополізації експорту сировини (рис. 4).

Для чіткого окреслення функцій міжкультурного менеджменту використано метод виділення культурних вимірів як певний набір запитань, на які представники різних культур дають свої відповіді і виявляють неоднакову реакцію, що обумовлює особливості у поведінці та позиціях співробітників і менеджерів різних країн, які працюють у мультинаціональних корпораціях і не змінюються у короткі проміжки часу. До них віднесені у різних дослідників такі культурні виміри: дистанція влади; уникнення невпевненості; чоловіче / жіноче начало; індивідуалізм / колективізм; універсалізм / партикуляризм; нейтральні / афектні відносини; специфічні / дифузні відносини; часова орієнтація та ставлення до простору; конфуціанський динамізм (прийняття існування одночасно кількох вірних точок зору; довгострокова орієнтація; готовність до змін і як до позитивних, так і негативних результатів, які вони принесуть; готовність брати участь у проектах, що закінчуються у віддаленому майбутньому, при житті інших поколінь; готовність жити в ім'я майбутнього, інвестувати засоби за рахунок відкладання сьогоденних витрат на майбутнє).

З'ясовано зв'язок культури в системі управління персоналом і сферою поведінки. Обґрунтовано, що міжкультурна компетентність – це спроможність поводити себе в інших культурних умовах так само впевнено, як і в рідній країні. Професійна компетентність особи, яка працює в іноземній, а не вітчизняній організації, – це найважливіший фактор успіху. На вітчизняному ринку недостатній рівень професійності можна частково компенсувати соціальною та

значення результатів роботи, поступатися власними інтересами на користь організації. На вищих щаблях управління посилюється роль харизматичних керівників. При цьому для жінок характернішим є трансформаційне керівництво, вони більшою мірою використовують владу з опорою на харизму, досягнення у роботі і ділові контакти на відміну від чоловіків, які спираються на мотиви соціального становища та заохочення.

Систематизовано стилі переговорів, що властиві різним культурам і формуються як географічно, так і історично під впливом національних особливостей і політичної системи. На основі узагальнення досліджень іноземних авторів, показані раціональні способи ведення переговорів представників країн Європи, Північної Америки, Бразилії, Далекого та Близького Сходу, Російської Федерації, Японії і Китаю. Сформульовані визначальні фактори забезпечення успішності переговорів, що включають наявність основної концепції до обговорення; обґрунтування критеріїв відбору учасників переговорів; врахування складнощів процесу спілкування; підготовку аргументів для досягнення мети; використання можливостей особистісного мотивування; врахування досвіду команди переговорників для цілей створення клімату довіри; навик використання фактору часу у переговорах; вплив окремих осіб на прийняття рішень; форму укладання угоди. Орієнтація на зазначені фактори дає змогу керівникам зрозуміти культурну і національну мотивацію, що є основою для переговорів із представниками різних країн.

Розглянуті методологічні проблеми залучення висококваліфікованого персоналу на міжнародному ринку праці й інтегрування його у культурно неоднорідні групи. Менеджмент інтернаціональної команди має інтегрувати і визнавати культури всіх її членів, уникати заходів підпорядкування цінностей і поведінки членів з найвищим статусом всій команді. Винагороди належить пов'язувати з моральними нормами, цінностями й уявленнями про справедливість представників різних культур. Важливо враховувати, який саме досвід роботи у попередній групі здобули члени інтернаціональної команди і як його можна використати для налагодження співпраці в ній.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове концептуальне вирішення на теоретико-методологічному рівні актуальної наукової проблеми становлення міжнародного менеджменту у сфері цивілізаційних і міжкультурних відносин. На основі дослідження теоретичних основ, закономірностей та тенденцій зростання ролі міжнародного менеджменту автором сформульовані висновки теоретичного і практичного характеру, обґрунтовані засади управління цивілізаційними і міжкультурними процесами у світовій економіці та розроблена система прикладних методів їх супроводження як на мікро- і макроекономічних рівнях, так і в системі наддержавного управління в контексті викликів світового економічного розвитку.

1. Світова економіка у XXI столітті, глобалізуючись прискореними темпами, увійшла у фазу зростання залежності від позаекономічних факторів цивілізаційного і культурного спрямування. Головним чином саме ця обставина обумовила необхідність формування нового світового економічного порядку, здійснення економічних та фінансових реформ, запровадження глобальних норм, правил і стандартів, посилення міжнародної співпраці задля забезпечення сталого розвитку всіх країн. Ці процеси віддзеркалюють закономірності становлення сучасної глобальної економічної цивілізації на основі імплементації досягнень локальних цивілізацій і при випереджувальних позиціях євроатлантичної цивілізації.

2. У результаті аналізу та синтезу економічних концепцій та економічної історії обґрунтовано, що дослідження впливу еволюції цивілізацій та міжцивілізаційних відносин на розвиток менеджменту включають історичні, ментальні, соціокультурні, технологічні та економічні процеси, що відбуваються на всесвітньому і локальному рівнях. З методологічних позицій, розвиток цивілізацій полягає у прогресуючій і акумулюючій внутрішній самовизначеності і самовираженості, у переході від грубішої до більш тонкої релігії і культури, у спроможності знаходити належні відповіді на завжди нові виклики зовнішнього та внутрішнього середовища. З цього випливає, що у сучасних умовах готовність до модернізацій має та спільнота, яка є успішною у продукуванні нових знань, і є лідером у інтеграційних процесах. Нині вона представлена західною цивілізацією, до якої тяжіють інші, особливо ті, що межують з нею.

3. Розвинуто категорію «життєвий цикл цивілізації», яку визначено як системний соціально-економічний розвиток у ланцюжку генезис (виникнення) – зростання – надлом – розпад. Нині на фазі зростання є євроатлантична цивілізація, яка спромоглася найповніше увібрати в себе досягнення інших цивілізацій та розвинути власну прогресивну основу. Вона є лідером у продукуванні нових знань і форм розвитку економічних відносин та виробництв, ставши центром розгортання інтеграційних процесів. У напрямку євроатлантичної цивілізації трансформуються інші, тому що засвоєння її досягнень є умовою виходу з соціально-економічної периферії. Обґрунтовано, що основними подіями, які сформували цивілізаційний ландшафт світової економіки наприкінці XX – у першому десятилітті XXI століття, стали: крах системи планової економіки в СРСР і ЦСЄ; економічні реформи в Китаї та Індії; експорторієнтовані стратегії економічного зростання у Східній Азії; нагромадження величезних валютних резервів у країнах, що розвиваються; формування у розвинутих країнах боргової та ігрової економіки; світова фінансова та економічна криза; енергетичні війни в Європі; самопроголошення Великої двадцятки.

4. На основі порівняльного аналізу тенденцій розвитку глобальних цивілізаційних процесів та їх відповідності до існуючих теоретичних постулатів доведено безпідставність орієнтації світової економічної практики

на ідеї всесильності ринку, надання йому якостей стабільності та функцій «справедливого» вирішення всіх проблем і приведення економічних суб'єктів до єдино правильних рішень. Становленню нового цивілізаційного ландшафту відповідають ідеї, що висунуті і розвиваються сучасною економічною наукою. Показано, що ключовими теоретичними напрямками розвитку цього процесу є наукова розробка проблем міжнародної політичної економії як теорії світової економіки; забезпечення відповідальної глобалізації; здійснення збалансованого економічного зростання на основі великої кількості полюсів зростання; глокалізація; теорія достатку і домінування середнього класу; перехід без опору влади у великих фірмах від акціонерів до найманих менеджерів («техноструктури» за Дж. Гелбрейтом) або посилення ролі кваліфікованого персоналу порівняно з власниками капіталу; розширення сфери використання планових методів та їх існування паралельно з ринковими; формування нового світового економічного порядку і світового уряду; економіка знань.

5. Розвинута ідея формування міжнародної політичної економії. До предмета цієї науки віднесена посткапіталістична система як глобальна мережа органічно пов'язаних між собою національних економік, завданням яких має бути трансформація в економіку знань, а саме перетворення знань у домінуючу форму багатства. Особливе місце у міжнародній політекономії займуть проблеми взаємозв'язку між «реальною» і «паперовою» економікою. З'ясування економічних законів функціонування глобальної реальної економіки та пошук нових механізмів забезпечення цього процесу має дати відповідь на питання, чи виходить світова економіка з ери глобалізації та «неолібералізму» і вступає у «постнеоліберальний» світ. Одним із аспектів досліджень міжнародної політичної економії має стати міжнародна податкова система як елемент фінансового забезпечення діяльності майбутнього світового уряду. Міжнародна політична економія мала б особливу увагу приділити проблемам виробництва віртуальних грошей, які спроможна нині продукувати світова економіка.

6. Розглянуто завдання міжнародного менеджменту в умовах прискорення темпів інтернаціоналізації виробництва. Встановлено необхідність включення до його комплексу міжнародного маркетингу, міжнародного постачання, міжнародного фінансування, міжнародної торгівлі, міжнародної системи управління. Особливе місце у системі міжнародного менеджменту займає міжкультурний менеджмент. Він інтерпретується з позицій особливостей, що виникають в управлінні виробництвом в окремих культурах (країнах). Узагальнення досвіду підприємств, що діють у міжнародному масштабі, дозволило сформулювати такі цілі культурно-порівняльних досліджень у менеджменті: виявлення й опис відмінних і спільних рис процесів у менеджменті та поведінці, характерних для менеджерів різних культур; класифікація і групування країн за культурно обумовленими особливостями менеджменту; формулювання гіпотез і теорій про взаємозв'язок між практикою

менеджменту та його культурним оточенням; перевірка теорій управління та моделей менеджменту на універсальність (можливість застосування до різних культур); формулювання порад менеджерам щодо моделей поведінки, які забезпечують успіх.

7. Виявлено новітні тенденції у вимогах до менеджерів, що полягають у здатності впровадження глобальних стратегій до управління ТНК. Розвиток бізнесу від переважної орієнтації на вітчизняний ринок до глобально орієнтованої діяльності потребує нового мислення в аспектах позитивного використання для бізнесу специфіки різних країн і культур. Управління підприємствами, що функціонують за кордоном, передбачає вивчення поведінки представників різних культур, встановлення основних принципів взаємодії між споживачами, постачальниками, працівниками компанії і партнерами з різних країн. Конкурентоспроможність підприємств ТНК має забезпечуватись урахуванням умов зовнішнього середовища та гнучкістю у прийнятті рішень відповідно до ситуативних змін.

8. На основі дослідження процесів перетворення світової економіки у складну інтегровану систему в умовах глобалізації і регіоналізації, інтернаціоналізації і транснаціоналізації виробництва, наслідків криз ХХ–ХХІ століть до системи економічних відносин має бути введена категорія довіри. Ігнорування цієї проблеми економічною теорією можна пояснити лише тим, що фактор довіри в минулі часи не справляв значного впливу не тільки на світову та національну економіку, а й на економіку підприємства. Показано, що довіру треба розглядати як один із найбільш важливих ресурсів економіки. Розвиток економіки в умовах довіри до уряду та віри у надійність національної, а тим більше глобальної економічної системи, суттєво зменшує потребу в обігових коштах, що необхідні для здійснення бізнес-процесів. Наявність довіри є основою для оптимізації витрат на страхування ризиків і вартості антикризових заходів. У міжкультурному аспекті варто виділити так званий радіус довіри, яким позначається коло міжособової довіри та ефект його розширення на мікро-, мезо- та макрорівнях. За умови зниження довіри на ринку стриманішими стають його учасники навіть тоді, коли доцільно рішуче діяти, що зрештою призводить до зниження темпів економічного зростання, а при зростанні масштабів недовіри – до кризи.

9. Узагальнення теорій міжнародного менеджменту, включно з постмодерністськими, дозволило утворити методологічну систему підприємництва на міжнародному ринку. Вона формує стратегії інтернаціоналізації; стратегію трансферу ресурсів у багатонаціональному вимірі; теорію глобального змагання; ресурсорієнтовану теорію ТНК; теорію операційної гнучкості; теорію різноманітності форм спільного підприємства, орієнтованих на створення стратегічних альянсів і стратегії «hit-and-run»; концепцію феномену концентрації часу; теорію глобалізації культурної різноманітності й індивідуалізації рекомендацій. Виокремлено тенденцію щодо переважного надання окремим підрозділам підприємства організаційних ролей,

зорієнтованих на їхні функції у межах транснаціональної мережі створення вартості.

10. Введено до наукового обігу в українську термінологію поняття менеджменту «паблік афеарз» (public affairs) як управління відносинами із зовнішніми соціально-політичними зацікавленими групами міжнародного підприємства. Його мета – якомога повніше використання конкурентних переваг, що пов'язані із співробітництвом з органами управління та місцевого самоврядування, політичними, профспілковими і релігійними організаціями, ЗМІ і т. ін., а також високоефективне управління потенційними, прихованими й очевидними конфліктами з цими зацікавленими групами. Доведено, що серед сучасних тенденцій важливого значення набирає глобальний менеджмент «паблік афеарз», який виражається у тому, що за політику глобалізації відповідає не іноземне дочірнє підприємство, а материнська організація.

11. Виокремлено тенденцію, що в системі мультинаціонального менеджменту персоналу керівні посади в іноземних філіях доцільно надавати переважно громадянам цієї країни, а за працівниками материнської організації закріплювати виконання лише контролюючої та захисної функцій, особливо в аспектах недопущення небажаного розпорошення ноу-хау. Для глобального менеджменту персоналу рекомендується стандартизована у світовому масштабі персональна політика, тобто процедура відбору персоналу, його міжнародний розвиток і справедливі в межах підприємства правила оплати праці. Транснаціональні стратегії менеджменту персоналу мають включати орієнтацію на міжнародні стандарти, умови здобуття міжнародної кар'єри, формування політики оплати праці на материнському і дочірніх підприємствах, створення інтернаціональних груп прийняття рішень.

12. Систематизовані й адаптовані для використання у міжнародному і міжкультурному маркетингу методи розробки продуктової політики і маркетингової комунікації. Для оцінки соціально-культурного середовища маркетингу виділяються соціально-організаційний (сім'я, соціальне розшарування, вплив лідера), демографічний (структурні характеристики населення: вік, розмір доходу, професія, національність, віросповідання) і нормативний сегменти (система суспільних цінностей і норм, моделі поведінки). До методики маркетингового дослідження включено визначення ролі субкультури, зокрема в рамках етнічних груп, конфесійних общин і соціальних верств.

13. Виділено методи прийняття рішень у системі менеджменту з урахуванням культури мотивації і лідерства. Основою цього процесу мають бути дослідження потреби мотивів людей з усвідомленням їх мети, системи цінностей та очікування. Для попередніх порівнянь це доцільно зробити за допомогою теорій мотивації А. Маслоу, Ф. Герцберга і Д. Мак-Клелланда. При цьому треба виходити з того, що ієрархія потреб А. Маслоу не є універсальною, відображає західноорієнтовану культуру і для країн інших континентів потребує відповідної адаптації. Малодосліджені процесуальні аспекти

рекомендовано вирішувати з орієнтацією на з'ясування мотивованості поведінки і засобів її скерування.

14. Побудовано концептуальні схеми ведення переговорів з урахуванням їх підготовки, формування міжособистісних стосунків, обміну інформацією щодо визначеного завдання, аргументування та переконання і укладання угоди. Систематизовані фактори успішних переговорів, зокрема формування концепції переговорів, відбір їх учасників, процедури ведення, завоювання довіри, уникнення ризиків, використання ефективних способів прийняття рішень, узгодження форми угоди, уникнення «уявної подібності». Визначені регіональні і національні стилі у веденні переговорів в аспектах емоційності, лояльності у ставленні до роботодавця, колегіальності у прийнятті рішень, збереженні іміджу фірми, схильності до конфліктів, застосування принципу «step by step», ставлення до документальності в оформленні результатів переговорів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ Монографії

1. Куриляк В.Є. Міжкультурний менеджмент: монографія / Віталіна Євгенівна Куриляк. – Тернопіль: Астон, 2004. – 239 с. (16,42 д.а., рецензія: І.М. Школи. Міжкультурний менеджмент // Регіональна економіка. – 2004. – № 4. – С. 216-218).
2. Куриляк В.Є. Менеджмент: міжцивілізаційні і міжкультурні основи: монографія / Віталіна Євгенівна Куриляк. Вступне слово док. екон. наук, проф. С.І. Юрія – Київ: Кондор, 2010.- 516 с. (41,67 д. а., рецензії: М.Г. Білопольського. Вагомий внесок у теорію і практику міжнародного менеджменту // Економічний вісник Донбасу. – 2011. - № 2 (24). – С. 229–231; В.С. Савчука. Нове бачення розвитку менеджменту та міжцивілізаційних і міжкультурних процесів у глобальній економіці // Економічна теорія. – 2011. – № 2. – С. 113-115).
3. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри: монографія [за редакцією С.І. Юрія, Є.В. Савельєва]. – К.: Знання, 2007. – 595 с. (48,75 д.а., особистий внесок автора п. 8.3 «Міжкультурне середовище міжнародних економічних процесів і новітня якість управління»; 3,4 д.а.).
4. Глобальна економічна криза 2008-2010 років: світовий досвід та шляхи подолання в Україні: монографія [В.П. Антонюк, С.С. Аптекар, Н.А. Балтачєєва та ін.]; під заг. ред. В.І. Ляшенка. – Донецьк – Юго-Восток, 2010. – 414 с. (48,13 д.а., pp.. 8 «Міжцивілізаційні і міжкультурні аспекти посткризових реформ» та 9 «Довіра в системі економічних реформ: український і міжнародний виміри» написано у співавторстві з С.І. Юрієм, Є.В. Савельєвим; особистий внесок автора – досліджено теоретичні підвалини формування глобального цивілізаційного ландшафту світової

економіки ХХ ст. та їх зміни у ХХІ ст., уточнено зміст категорії довіри; 5,7 д.а.).

5. Управління в умовах економічної глобалізації: монографія [за ред. Ю.Є. Петруні]. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2010. – 200 с. (12,44 д.а., р. 2.1. «Еволюція стратегічного менеджменту та організаційного розвитку» написано у співавторстві з Б.В. Літовченком; особистий внесок автора – виявлено новітні тенденції у вимогах до менеджерів з врахуванням міжкультурного аспекту; 0,6 д.а).
6. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія. – Тернопіль-Донецьк: Економічна думка ТНЕУ, 2011. – 848 с. (143,9 д.а., особистий внесок автора р. 2.1.5. «Формування світоцивілізаційної структури світової економіки та проблеми включення України у глобальне управління»; 1,5 д.а.; рецензія: П. Булеєва. Рецензія на колективну монографію «Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України». – Донецьк-Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2011. 848 с.).

Підручники і посібники

1. Куриляк В.Є. Міжнародний менеджмент: навчальний посібник [для студентів вищих навч. закл.]. / В.Є. Куриляк. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2004. – 268 с. (19,43 д.а.).
2. Новітній маркетинг: навчальний посібник [для студентів вищих навч. закл.]. / За ред. Є.В. Савельєва. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 296 с. (19,5 д.а. особистий внесок автора рр. 14 «Міжнародні маркетингові комунікації в аспекті культурних відмінностей» та 15 «Міжнародна реклама і міжкультурний менеджмент»; 4,3 д.а.).
3. Kurylyak V. Hospitality Management: textbook [для студентів вищих навч. закл.]. / V. Kurylyak, I. Tkhir – Ternopil, 2007 - 160 p. (10, 94 д.а., особистий внесок автора рр. 1. «Introduction to hospitality management», 2. «Human resource management in hospitality and tourism», 3. «Hospitality operations of management», 7. «Interpersonal skills for hospitality managers», 8. «The role of quality in the hospitality management», 9. «Types of organizations related to hospitality management»; 4,79 д. а.).
4. Новітній маркетинг: навчальний посібник [для студентів вищих навч. закл.]. / За ред. Є.В. Савельєва. – К.: Знання, 2008. – 420 с. (26,5 д.а., особистий внесок автора рр. 14. «Міжнародні маркетингові комунікації в аспекті культурних відмінностей» та 15. «Міжнародна реклама і міжкультурний менеджмент»; 5,7 д.а.).
5. Світова економіка і торгівля: навчальний посібник [для студентів вищих навч. закл.]. / [С.І. Чоботар, Є.В. Савельєв, Я.С. Ларіна та ін.]. – Київ – Чернівці: Золоті литаври – ПП. «Видавничий дім «Родовід», 2010. – 212 с. (18,6, д.а., особистий внесок автора пп. 7.1 «Теоретичні основи

міжнародного підприємництва» та 7.5. «Взаємодія материнської та дочірньої компаній на міжнародному ринку»; 4,25 д.а.).

Статті у наукових фахових виданнях

1. Куриляк В.Є. Застосування синергічного підходу до вирішення проблем у багатонаціональних командах / В.Є. Куриляк // Вісник ТАНГ. – 2001. – № 2. – С. 29–33 (0,6 д.а.).
2. Куриляк В.Є. Європейський менеджмент персоналу / В.Є. Куриляк // Вісник ТАНГ. – 2002. – № 7–4. – С. 34–42 (0,9 д.а.).
3. Куриляк В.Є. Створення доданої вартості та розвиток платіжних систем в Інтернеті / В.Є. Куриляк // Вісник ТАНГ. – 2002. – № 8–2. – С. 170–191 (0,7 д.а.).
4. Куриляк В.Є. Нова економіка і моделі її формування в Україні / Є.В. Савельєв, В.Є. Куриляк // Журнал європейської економіки. – 2002. – Том 1. – № 1. – С. 25–37. (2,2/0,9 д.а., особистий внесок автора: обґрунтовано роль нової економіки як єдиної наднаціональної світової економіки).
5. Куриляк В. Є. Феномен «E-Commerce»: сутність, сфери поширення й актуальні тенденції / Куриляк В.Є. // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сб. научн. трудов.- Донецк: ДонНУ, 2002. – Часть I. – С. 133–138 (0,3 д.а.).
6. Куриляк В.Є. Україна в системі нової економіки та глобалізації освіти / Куриляк В.Є. // Вісник ТАНГ. – 2003. – № 5–1. – С. 37–45 (1,2 д.а.).
7. Куриляк В.Є. Європейська економіка від Атлантики до Уралу (XIII економічний міжнародний форум у Криничі Гурській: інформація, роздуми, ідеї) / І.Й. Гладій, В.Є. Куриляк, Є.В. Савельєв // Журнал європейської економіки. – 2003. – Том 2. – №4. – С. 473–486 (0,6/0,1 д.а., особистий внесок автора: узагальнено та проаналізовано наукові результати роботи тематичних семінарів «Бізнес освіта у посткомуністичних державах: підсумки і перспективи» та Перспективи економічного співробітництва Росії з країнами Центральної та Східної Європи в контексті розширення Європейського Союзу»).
8. Куриляк В.Є. Наука й освіта у становленні «нової економіки в Україні» / Є.В. Савельєв, В.Є. Куриляк // Журнал європейської економіки. – 2004. – Том 3. – №1. – С. 45–78 (2,2/0,8 д.а., особистий внесок автора: обґрунтовано роль освіти і науки як важливої соціальної функції держави).
9. Куриляк В.Є. Україна в аспекті фінансової відкритості / В.Є. Куриляк // Вісник ТАНГ. – 2004. – № 5–2. – С. 58–66 (0,7 д.а.).
10. Куриляк В.Є. Міжнародні маркетингові комунікації в аспекті культурних відмінностей / В.Є. Куриляк // Вісник економічної науки України. – 2005. – № 2 (8). – С. 140–149 (0,87 д.а.).
11. Куриляк В.Є. Економічні, культурні та історичні аспекти трансформації української економіки і суспільства / В.Є. Куриляк // Вісник ТДЕУ. – 2006. – № 5-1. – С. 66–75 (0,9 д.а.).

12. Куриляк В.Є. Роль суспільних та культурних чинників у трансформаційному процесі України / В.Є. Куриляк // Вісник Тернопільського нац. екон. ун-ту. – 2007. – № 5. – С. 239–241 (0,3 д.а.).
13. Куриляк В.Є. Значення культури в нових теоріях глобальної підприємницької діяльності / В.Є. Куриляк // Вісник економічної науки України. – 2008. – № 1–13. – С. 156–159 (0,57 д.а.).
14. Куриляк В.Є. Тенденції розвитку міжнародного та міжкультурного менеджменту як галузей знань / В.Є. Куриляк // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2008. – Вип. 20. – С. 116–127 (0,9 д.а.).
15. Куриляк В.Є. Міжкультурний менеджмент на фондовому ринку / В.Є. Куриляк // Вісник Тернопільського нац. екон. ун-ту. – 2008. – № 5. – С. 361–365 (0,4 д.а.).
16. Куриляк В.Е. Экономические, культурные и исторические аспекты трансформационных процессов украинской экономики / В.Е. Куриляк // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Сб. научн. трудов.- Донецк: ДонНУ, 2009. – С. 262–266 (0,4 д.а.).
17. Куриляк В.Є. Цивілізаційно-культурні аспекти формування нового світового економічного порядку / В.Є. Куриляк // Вісник Тернопільського нац. екон. ун-ту. – 2009. – № 4. – С. 48–57 (0,9 д.а.).
18. Куриляк В.Є. Комерційна і банківська таємниця в системі нового економічного порядку: національні прояви та наддержавне регулювання / В.Є. Куриляк // Вісник Тернопільського нац. екон. ун-ту. – 2009. – № 5. – С. 203–208 (0,5 д.а.).
19. Куриляк В.Є. Довіра у валютно-фінансових відносинах на світовому і національному ринках / В.Є. Куриляк // Світ фінансів. – 2009. – № 4 (21). – С. 147–155 (0,9 д.а.).
20. Куриляк В.Є. Довіра в інтегрованій світовій економіці: теорія та парадокси / В.Є. Куриляк // Журнал європейської економіки. – 2010. – Т. 9. – № 1. – С. 19–36 (1,0 д.а.).
21. Куриляк В.Є. Міжцивілізаційні фактори глобальної економічної інтеграції / В.Є. Куриляк // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Сб. научн. трудов.- Донецк: ДонНУ, 2010. – Частина I. – С. 342–346. (0,3 д.а.).
22. Куриляк В.Є. Менеджмент довіри на світовому і національному ринках / В.Є. Куриляк // Журнал європейської економіки. – 2010. – Т. 9. – № 2. – С. 135–155 (1,5 д.а.).
23. Kurylyak V. The Euro-Atlantic Forms in System of Formation of the New World Economic Order / V. Kurylyak // Journal of European Economy. – 2010. – Vol. 9. – № 5. – P. 365–368 (0,2 д.а.).

24. Kurylyak V. Global Landscape of the Civilization of the World Economy: Assessment of Existing and Formation New / V. Kurylyak // Journal of European Economy. – 2010. – Vol. 9. – № 6. – P. 3–31 (2,08 д.а.).
25. Куриляк В.Є. Фінансово-економічні аспекти формування глобального цивілізаційного ландшафту світової економіки: рушійні сили та теорії / В.Є. Куриляк // Світ фінансів. – 2010. – Випуск 3. – С. 158–168 (0,9 д.а.).
26. Kurylyak V. Trust as a category of economic theory and international economics / V. Kurylyak // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 91. – Частина 2. – К.: Інститут міжнародних відносин КНУ ім. Т. Г. Шевченка. – С. 76- 78 (0,1 д.а.).
27. Куриляк В.Є. Оцінювання глобальних цивілізаційних ландшафтів світової економіки / В.Є. Куриляк // Вісник Тернопільського нац. екон. ун-ту. – 2010. – № 5-1. – С. 81–93 (1,32 д.а.).
28. Куриляк В.Є. Цивілізаційний розвиток світової економіки: етапи і концепції / С.О. Геращенко, В.Є. Куриляк // Вісник Академії митної служби України. Серія «Економіка». – 2010. – № 2 (44). – С. 31–38 (0,7/0,4 д.а., особистий внесок автора: досліджено цивілізаційні чинники глобальної економіки, рушійні сили та теоретичні підвалини формування глобального цивілізаційного ландшафту світової економіки).

Статті в іноземних виданнях:

29. Куриляк В. Инвестиционная привлекательность страны как категория экономики производства/ В. Куриляк // Интернационализация и глобализация на бизнеса (Развиващи пазари). Международна научна конференція 18–19 мая 1998 г. – Свищов: Академичното издателство «Ценов», 1998. – С. 168-172 (0,4 д.а.).
30. Kurylyak V. Direkte Auslandsinvestitionen – eine Möglichkeit für die Unternehmensentwicklung in der Transformationswirtschaft der Ukraine / V. Kurylyak // Unternehmensentwicklung und Management. Internationales Wissenschaftliches Symposium „Management und Entwicklung“ 30 März – 1 April 2000. – Zürich: Versus Verlag AG, 2000. – S. 62–67 (0,5 д.а.).
31. Куриляк В. Е. Новая экономика как единая наднациональная мировая экономика / В.Е. Куриляк, Е.В. Савельев / Предизвикателства пред икономическата наука и образование в началото на ХХІ век: сборник с доклади от юбилейната международна конференция (Свищов, Стопанска академия «Д.А. Ценов». – Свищов: Академично издателство «Ценов», 2001. – Т. 1. – С. 21–30 (0,8/0,4 д.а., особистий внесок: обгрунтовано роль нової економіки як єдиної наднаціональної світової економіки).
32. Kurylyak V. Internet-Ökonomie – Triebkraft für Veränderungen im Firmenmanagement und in der gesellschaftlichen Entwicklung / V. Kurylyak, W. Trillenberг // Forschungsinstitut der Internationalen Wissenschaftlichen Vereinigung Weltwirtschaft und Weltpolitik (IWWWW). – Berlin, August, 2002, S. 70–79 (0,8/0,4 д.а., особистий внесок: виявлено сутність та основні тенденції розвитку Інтернет-економіки).

33. Kurylyak V. Merkmale der Schaffung internationaler Teams: ukrainischer Aspekt / V. Kurylyak // *Östliches Europa und Visionen paneuropäischer Entwicklung. Aspekte internationaler Wirtschaftsbeziehungen. Weltwirtschaft und Ukraine: Konferenzbeiträge der Internationalen Wissenschaftskonferenz der Nationalen Wirtschaftsuniversität Ternopil (Ukraine). (Antalya (Türkei), 15–22 September 2007).* – Berlin, Nr. 15, 2008, S. 169–179 (0,66 д.а.).
34. Куриляк В.Є. Межкультурний менеджмент в аспектах поведенчеської економіки і управління фондовим ринком / В.Є. Куриляк // *Модернізація на економіката – макроекономічески, фінансови і соціальни аспекти. Сборник с доклади от юбилейната международна научнопрактическа конференция.* – Свищов: «Ценов», 2008. – Т. II. – С. 185–192 (0,5 д.а.).
35. Kurylyak V. New world economic order: zivilization-cultural aspects / V. Kurylyak // *Proceedings International Conference on Applied Economics 27–30 May 2009.* – Kastoria-Greece, 2009. – P. 360–365 (0,7 д.а.).
36. Kurylyak V. Neue wirtschaftliche Weltordnung: zivilisatorisch-kulturelle Aspekte / V. Kurylyak // *Forschungsinstitut der Internationalen Wissenschaftlichen Vereinigung Weltwirtschaft und Weltpolitik (IWWWW).* – Berlin, Nr. 19, 2010, S. 83–94 (0,7 д.а.).
37. Kurylyak V. Global Economy in 21 century: estimations and tendencies / V. Kurylyak // *Forschungsinstitut der Internationalen Wissenschaftlichen Vereinigung Weltwirtschaft und Weltpolitik (IWWWW).* – Berlin, № 24, 2010, S. 116–144 (2,1 д.а.).
38. Kurylyak V. Civilization Aspects of the Global Economy: Tendencies and Development of the Theory / V. Kurylyak // *Хоризонт 2020 пред економічеськото знание и бизнеса. Юбилейна международна научнопрактическа конференция 7-8 октомври 2010.* – В 2 т. – Т. II. – Свищов: «Ценов», 2010. – С. 203–213 (0,83 д.а.).
39. Куриляк В.Е. Стратегии интернационализации рыночной ориентации: микроэкономический уровень / В.Е. Куриляк // *Съвременни измерения на търговския бизнес – комуникация между наука и практика. Юбилейна научнопрактическа конференция с международно участие 12–13 май 2011 г.* – В 2 т. – Т. II. – Свищов: «Ценов», 2011. – С. 61–69 (0,8 д.а.).
40. Kuryliak V. Crosscultural Aspekte einer neuen wirtschaftlichen Weltordnung / V. Kuryliak // *Neuerscheinung des Forschungsinstituts der IWWWW e.V. Forschungsinstitut Weltwirtschaft und Weltpolitik. Reihe: «Studien» / Osteuropa.* – Berlin, № 5, 2011, – S. 132–138 (0,6 д.а.).

Основні статті в інших виданнях:

41. Куриляк В. Є. Політика відкритих дверей для іноземних банків в світлі проблематики підвищення інвестиційної привабливості України / В. Є. Куриляк // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць.* – Суми: Слобожанщина, 1999. – С. 70–76 (0,6 д.а.).

42. Куриляк В.Є. Теорія глобального споживача та інтеграція розвинених і трансформаційних економік / В.Є. Куриляк // Вісник ТАНГ. – 2000. – № 15. – Частина 1. – С. 71–76 (0,6 д.а.).
43. Куриляк В.Є. Європейський міжкультурний менеджмент / В.Є. Куриляк // Вісник ТАНГ. – 2000. – № 15. – Частина 4. – С. 24–33 (0,9 д.а.).
44. Куриляк В.Є. Менеджмент міжнародний / В.Є. Куриляк / Економічна енциклопедія: у 3 т. / С.В. Мочерний (гол. ред.). – К.: Видавничий центр «Академія», 2000–2002. Т. 2: К (концентрація капіталу) – П (портфельний аналіз). 2001. – С. 305–307 (0,3 д.а.).
45. Куриляк В.Є. Транзакції в Інтернеті / В.Є. Куриляк / Економічна енциклопедія: у 3 т. / С.В. Мочерний (гол. ред.). – К.: Видавничий центр «Академія», 2000–2002. Т. 3: П (поручництво) – Я (японський центр). 2002. – С. 672–673 (0,1 д.а.).
46. Куриляк В.Є. Системи платежів в Інтернеті / В.Є. Куриляк / Економічна енциклопедія: у 3 т. / С.В. Мочерний (гол. ред.). – К.: Видавничий центр «Академія», 2000–2002. Т. 3: П (поручництво) – Я (японський центр). 2002. – С. 379–382 (0,3 д.а.).
47. Куриляк В.Є. Нова економіка та інформаційне суспільство: міжсистемне обґрунтування / В.Є. Куриляк // Психологія і суспільство. – 2002. – № 1. – С. 35–65 (2,0 д.а.).
48. Куриляк В.Є. Моделі управління, орієнтовані на міжнародну діяльність / В.Є. Куриляк // Міжнародний бізнес та менеджмент: проблеми та перспективи в умовах глобалізації. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 22–24 жовтня 2008 р. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – С. 101–105 (0,3 д.а.).
49. Куриляк В.Є. Методологічні проблеми міжнародного та міжкультурного менеджменту як галузей знань / В.Є. Куриляк // Вища школа. – 2008. – № 4. – С. 62–74 (0,91 д.а.).
50. Куриляк В.Є. Ліберальні форми економічного порядку: економічний лібералізм та неолібералізм / В.Є. Куриляк // Теорія і практика сучасного менеджменту: проблеми та шляхи вирішення. Матеріали II між нар. науково-практ. конф. 8-9 жовтня 2009 р. – Тернопіль, 2009. – С. 248–251 (0,2 д.а.).
51. Куриляк В.Є. Філософія довіри в системі антикризового управління / В.Є. Куриляк // Аналіз криз і прийняття рішень в Україні. – 2009 р. – Tempus-Education and Training. – С. 44–45 (0,1 д.а.).
52. Куриляк В.Є. Цивілізаційно-культурні тенденції функціонування світового фінансово-банківського ринку / В.Є. Куриляк // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика [текст]: Зб. тез доповідей міжнар. науково-практ. конф. 27–28 травня 2010р. – У 2-х т. – Т. 2. – Суми: ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України», 2010. – С. 97–100 (0,2 д.а.).

53. Куриляк В.Є. Глобальний цивілізаційний ландшафт світової економіки: оцінка існуючого і формування нового / В.Є. Куриляк // Глобалізаційні світоцивілізаційні процеси та економічна політика європейських країн, що розвиваються. Тези доповідей міжнар. науково-практ. конф. 17–18 червня 2010р. – Тернопіль, 2010. – Сесія 1. – С. 90–93 (0,2 д.а.).

Анотація

Куриляк В. Є. Цивілізаційні і міжкультурні виміри міжнародного менеджменту. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2011.

У дисертації подано теоретичні узагальнення глобальних тенденцій розвитку, аналіз практики міжнародного співробітництва, дослідження форм і методів управління економічними процесами, на основі яких обґрунтована концепція цивілізаційних і міжкультурних вимірів міжнародного менеджменту. Вона складається з трьох блоків: теоретико-методологічних основ економічної цивілізації, розвитку комплексу міжнародного менеджменту у сфері бізнесу та міжнародного підприємництва і підприємницького менеджменту. Доведено, що управління світоцивілізаційними процесами переорієнтовується на нову економічну етику і якісно вищі завдання розвитку на всіх рівнях господарювання.

Проведено дослідження інституалізації економіки та розвитку міжнародного менеджменту. Зокрема, розглянуто мікроекономічні стратегії інтернаціоналізації та стратегічний менеджмент ТНК, менеджмент персоналу та паблік афеарз іноземного підприємства ТНК. Виходячи з логіки дослідження імперативу міжцивілізаційних процесів досліджено міжкультурну взаємодію в системі економічних відносин та обґрунтовано економічні основи міжкультурних процесів та розвиток методів міжкультурного менеджменту фірми.

Ключові слова: міжнародний менеджмент, міжкультурний менеджмент, цивілізація, довіра, міжнародна політична економія, менеджмент паблік афеарз, міжнародний менеджмент персоналу, міжнародний маркетинг, міжкультурний маркетинг, переговори.

Аннотация

Куриляк В.Е. Цивилизационные и межкультурные измерения международного менеджмента. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Тернопольский национальный экономический университет. – Тернополь, 2011.

Диссертация посвящена исследованию мировых закономерностей, тенденций и новейших методов менеджмента в сфере цивилизационных и межкультурных отношений, ориентированных на их использование в управлении украинской экономикой.

Исследованы сущность и эволюция научных взглядов на проблему цивилизации и междивилизационных отношений, что позволило установить обусловленный новейшими тенденциями экономического развития переход человечества к иному типу цивилизационного развития, который отражает современное содержание производственной практики и формы общения. На основе развития категории «жизненный цикл цивилизации» показано, что на данном этапе лидером является евроатлантическая цивилизация, которая находится в центре разворачивания интеграционных процессов. Выдвинута и развита идея международной политической экономии как теоретической основы экономики глобализации.

Методологической основой исследования является управление как глобальный процесс регулирования в мировом экономическом пространстве. Его результатом разработана концепция цивилизационных и межкультурных измерений международного менеджмента, которая состоит из трех блоков: теоретико-методологического; комплекса международного менеджмента в сфере бизнеса и международного предпринимательства; предпринимательского менеджмента. Развивается системный подход к международному менеджменту, обеспечивающий реализацию его функций на различных уровнях, включающий микро- и макроэкономику, региональные срезы и надгосударственное управление. Обосновано место и задачи межкультурного менеджмента в системе международного менеджмента, который интерпретируется с позиций особенностей, возникающих в управлении производством ТНК в различных странах и поликультурных коллективах. Доказано, что современная цивилизация в сфере управления должна иметь в качестве важнейшего элемента механизм доверия, который обеспечивает уменьшение потребности в оборотных средствах, оптимизирует расходы на страхование рисков и осуществление антикризисных мер. В связи с этим развиты теоретические и прикладные основы доверия как категории менеджмента.

Систематизация и анализ управленческих теорий позволили сформировать методологию предпринимательского менеджмента трансфера ресурсов в многонациональном измерении; теории глобального соревнования, ресурсоориентированной теории ТНК; теорий операционной гибкости,

разнообразия форм совместных предприятий, глобализации культурного разнообразия и индивидуализации рекомендаций; а также концепцию феномена концентрации времени. В рамках транснациональной цепочки создания стоимости выделена проблема синергической организационной культуры и определены особые организационные роли подразделений ТНК, на основе чего развиты типовые модели международного менеджмента: стратегическое управление, стратегическая поддержка, стратегическая конверсия, «черная дыра». В украинскую научную терминологию в работе введено понятие менеджмент «паблик аффеарз» как управление отношениями с внешними социально-политическими заинтересованными группами международного предприятия, а также показана роль глобального менеджмента «паблик аффеарз». Представлены общеметодологические подходы к системе международного менеджмента персонала, который включает в себя мотивацию, управление и развитие работников страны пребывания с учётом их культурной обусловленности.

В работе обоснована методология принятия решений в системе менеджмента с учетом международных и межкультурных аспектов маркетинга, мотивации и лидерства. На микроуровне построены концептуальные схемы ведения переговоров, определены их региональные и национальные стили.

Ключевые слова: международный менеджмент, межкультурный менеджмент, цивилизация, доверие, международная политическая экономия, менеджмент паблик аффеарз, международный менеджмент персонала, международный маркетинг, межкультурный маркетинг, переговоры.

Annotation

Vitalina Kurylyak. Civilization and Cross-cultural Aspects of the International Management. – Manuscript

Thesis submitted for the degree – Doctor of Economic Sciences in speciality 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – Ternopil National Economic University. – Ternopil, 2011.

The thesis elaborates on the theoretical generalisations of global development tendencies, analysis of international cooperation practice, and research of the forms and methods of economic processes management, based on which the author develops the concept of civilizational and cross-cultural dimensions of international management. The work comprises of three blocks: theoretical and methodological foundations of economic civilisation, development of the complex of international management in business, and international entrepreneurship and entrepreneurial management. The author proves that management of global civilisational processes is being reoriented towards new economic ethics and qualitatively superior objectives of development at all levels of economy.

The author investigates the institutionalisation of economics and development of international management, in particular, the microeconomic strategies of internationalisation and strategic management of TNCs, management of personnel, and

public affairs of foreign TNCs. Proceeding from the logic of inter-civilisational processes research imperative, the author investigates cross-cultural interrelationships in the system of economic relations and substantiates economic fundamentals of cross-cultural processes, as well as development of the methods of cross-cultural management of the firm.

Keywords: international management, cross-cultural management, civilization, trust, international political economy, public affairs management, international personnel management, international marketing, intercultural marketing, negotiations.